

ЗАХИСТ ЗАХИСНИКІВ ПЛАНЕТИ

ЯК ЗАХИСТИТИ СЕБЕ ТА СВОЮ
ОРГАНІЗАЦІЮ ВІД НАПАДУ

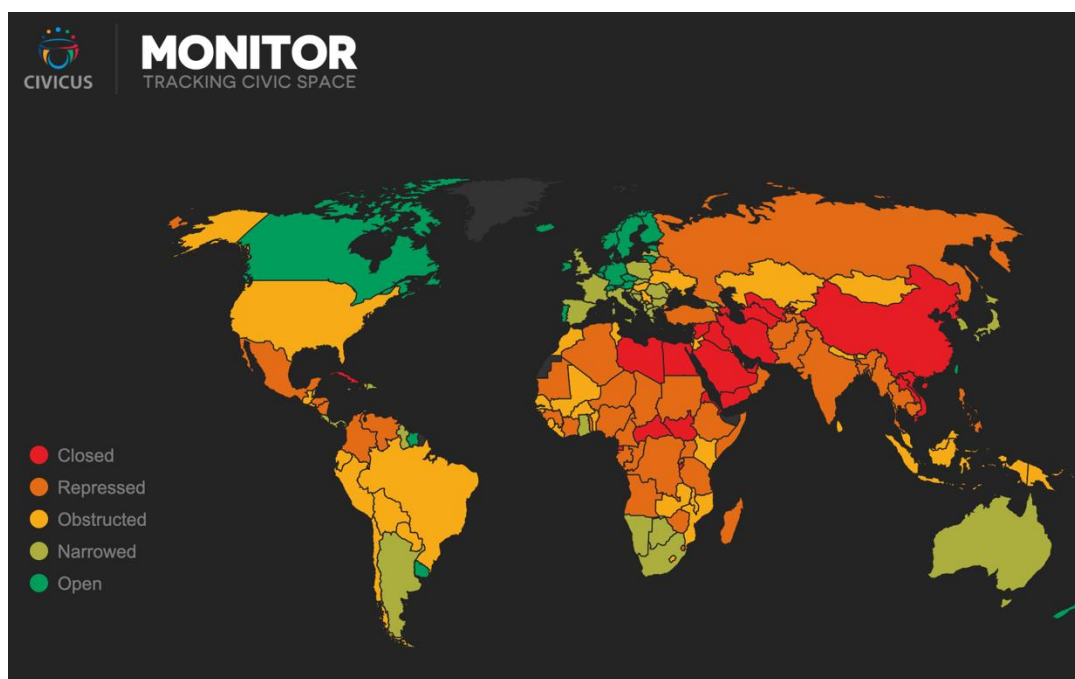

Лорі Меддокс, ELAW
Єлизавета Алексєєва, ЕЛП

Публікацію підготовлено в рамках проєкту «Зміцнення екологічної демократії в Україні», що реалізується МБО «Екологія-Право-Людина» за фінансової підтримки Фонду демократії ООН, 2021

Вступ

За інформацією від CIVICUS MONITOR¹, лише 3,4% населення світу живе в країнах з ВІДКРИТИМ громадським простором. У цих країнах громадяни користуються правовою та нормативною базою, яка підтримує вільне застосування прав та демократичну структуру управління за участі громадян.

Решта світу живе в країнах, в яких можливість користуватися основними правами та брати участь у прийнятті рішень, що впливають на життя громадян, обмежена. В деяких регіонах ситуація значно гірша, ніж в інших, але у всьому світі громадський простір скорочується. Кожен регіон інакший, і кожен контекст унікальний,² але загалом нападки на громадський простір включають:

- Обмежувальні норми, які обмежують діяльність організацій громадянського суспільства - іноді під виглядом боротьби з тероризмом. Сюди можна віднести обмеження іноземного фінансування або, наприклад, надто обтяжливі вимоги щодо реєстрації та звітності для неурядових організацій (НУО).

¹ <https://monitor.civicus.org/>

² <http://www.civicus.org/images/GlobalTrendsonCivilSocietyRestrictions2013.pdf>

-Загальне послаблення основних свобод для громадян - обмеження свободи слова, об'єднань, зібрань.

-Фізичні та інформаційні напади на лідерів боротьби за соціальну справедливість, що мають на меті залякувати, переслідувати, відволікати увагу та втручатися у їхню місійну роботу.

-Юридичні напади на неурядові організації та приватних осіб - як кримінальні, так і цивільні. Позов проти НУО за виступи, що грозить і значними фінансовими втратами, та криміналізація лідерів громадянського суспільства - це стратегії, що стримують участь громадськості.

Люди та організації, які працюють, щоб захистити чисту воду, чисте повітря та здорову планету, все частіше зазнають цих атак. Ініціаторами цих нападок є уряди та корпорації, які намагаються отримати прибуток, видобуваючи природні ресурси та використовуючи природу за рахунок людей та екосистем. У всьому світі випадки жорстоких нападів та вбивств захисників довкілля викликають велику стурбованість. У 2019 р. організація [Global Witness](#)³ зафіксувала 212 вбивств захисників довкілля.

Окрім вбивств, інші види нападів також можуть бути руйнівними для організацій громадянського суспільства, які часто працюють з мізерними ресурсами. Обмежень фінансування, а також втрати часу та ресурсів, необхідних для захисту від юридичних нападів, може бути достатньо, щоб закрити деякі організації та позбавити критично важливі місії цінного часу та фінансів.

Захисники довкілля – це охоронці майбутнього. Уряди повинні захищати права захисників, довкілля, які захищають права всіх нас на чисту воду, чисте повітря та здорову планету.

Що ми можемо зробити для захисту наших організацій і нас самих: Деякі прості дії захистять вас та вашу організацію від різних можливих атак.

1. Оцініть ризик у вашій місцевості чи країні, щоб ви могли визначитися з пріоритетними захисними діями для запобігання найбільш ймовірним атакам на вашу здатність працювати. Наприклад, можливо, найбільшим ризиком для вашої організації є те, що вимоги вашого уряду щодо збереження статусу НУО накладають занадто велике адміністративне навантаження на управлінські процеси в організації. Можливо, ваш найбільший ризик - це крадіжка інформації, оскільки ви не застосовуєте протоколи цифрової безпеки. Можливо, ваш найбільший ризик - фізичний напад чи крадіжка, оскільки ваш офіс знаходиться в районі з високим рівнем злочинності або в зоні конфлікту. Можливо, ваші працівники проводять багато часу у відрядженнях до віддалених місць і тому там вони вразливі до фізичних нападів. Зверніть увагу на речі, які можуть здатися не пов'язаними

³ <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/environmental-activists/>

з вашою роботою, але виглядають підозрілими - дивні телефонні дзвінки чи електронні листи. Не "нормалізуйте" ризик. Навчіться розпізнавати найперші попереджувальні знаки - іноді розпізнати та протидіяти загрозі низького рівня означає допомогти собі уникнути більших нападів у майбутньому.

2. Складіть перелік потенційних недоброзичливців та їхніх можливих стратегій. Визначте тих, хто може мати інтереси, що суперечать вашій роботі. Наприклад, якщо ви намагаєтеся захистити ліс від вирубки, компанія, яка хоче вирубувати дерева, може діяти всупереч вашій місії. Так само державні посадовці, які дали дозвіл компанії рубати дерева. Що вони найімовірніше будуть робити, щоб спробувати перешкодити вашій роботі? Подати позов, звинувачуючи Вас у наклепництві щодо них? Чинити нападки на вашу репутацію в ЗМІ чи в місцевій громаді? Намагатися підірвати вашу організацію через соціальні мережі?

3. Складіть план захисту своєї організації від нападок. Подумайте про дії, які конкретно націлені та пом'якшення ваших унікальних, найбільших ризиків.

4. Підсилюйте стійкість організації для протистояння нападкам.

- А. Подбайте про те, щоб усі звіти до державних установ, що регулюють діяльність організацій громадянського суспільства, подавалися вчасно і належної якості.
- Б. Розробіть організаційну політику, яка запобігає шахрайству та підтримує здорове управління фінансами та програмами. (Див. посібник з управління фінансами).
- В. Проведіть навчання для працівників з виконання різних завдань на випадок, якщо один чи кілька працівників випадуть з робочого процесу тимчасово або цілком.
- Г. Повідомте своїх прихильників про необхідність планування безпеки та включіть планування безпеки у своє організаційне планування.
- Д. Налагоджуйте стосунки з юристами-криміналістами, які підтримують вашу роботу, на випадок, якщо хтось із вашої команди буде звинувачений у кримінальному злочині. Якщо кримінальні звинувачення є поширеною стратегією нападу на лідерів боротьби за соціальну справедливість у вашій місцевості, або якщо ваша організація або її члени беруть участь у публічних протестах або актах громадянської непокорі, розгляньте можливість розробки матеріалів для ознайомлення людей з їх законними правами.⁴
- Е. Розробіть організаційні протоколи та практики, які захищають вашу команду.⁵
- Ж. Розробляйте тексти на противагу тим наклепницьким текстам, які підривають вашу роботу - розповідайте про історії успіху. Наголошуйте на зв'язку між екологічними правами та правами людини.

⁴ https://cldc.org/wp-content/uploads/2014/04/KYR.Feb_.2017-1.pdf

⁵ Зразок протоколу безпеки для відряджень.

3. Визнайте, що найкращими стратегіями є [Цілісні стратегії безпеки](#).⁶
- И. Бережіть себе та свою команду.
- К. Розробіть Стандартні операційні процедури (СОП) на випадок кризи. Яка буде послідовність команд у цьому випадку? Яка ваша комунікаційна стратегія? Чи знають люди, до кого звертатися, якщо виникає проблема?
- Л. Зробіть інвентаризацію та задокументуйте ресурси, які доступні вам на місцевому, національному та міжнародному рівнях. Наприклад, розмістіть на видному місці список телефонних номерів екстрених служб - швидкої допомоги, поліції, пожежних, а також правозахисних установ в уряді, партнерських організацій, адвокатів, міжурядових інституцій, що захищають права людини.
- М. Розбудуйте мережі підтримки та „дерева телефонної комунікації” (контактна інформація та комунікаційний план) разом зі своїми союзниками у громадському русі, щоб ви могли швидко використовувати дії багатьох різних людей та організацій і „бити тривогу” у разі нападу.
- Н. Захистіть свою інформацію за допомогою протоколів цифрової безпеки.⁷
- О. Приєднуйтеся до глобального руху, який бореться за захист громадського простору: відстежуйте і повідомляйте про зловживання, виступайте союзником для організацій та людей у вашій країні та регіоні та беріть участь у публічному дискурсі про важливість демократії та громадянських свобод.

У всьому світі люди все більше усвідомлюють важливість захисту захисників довкілля для захисту нашого майбутнього. Ресурси для підтримки існують на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях для захисту захисників. Важливо знати про ці ресурси перед тим, як виникнуть кризи.

В Україні зростає кількість захисників, які потребують захисту, і організації громадянського суспільства готують підбірки своїх справ та деяких ресурсів підтримки.⁸

Стратегічні позови проти участі громадськості (СПУГ)

Однією зі стратегій змушування активістів мовчати є цивільні позови. Корпорації, уряди та впливові особи використовують судову систему для нападу та публічного підриву репутації екологічних активістів та НУО. Були порушені справи проти людей, які давали свідчення на громадських слуханнях, збирали підписи під петиціями, подавали позови за порушення екологічного законодавства або висловлювались іншим чином з питань, що становлять суспільний інтерес. Ці позови називаються стратегічними позовами проти участі громадськості або "СПУГ".⁹

⁶ <https://holistic-security.tacticaltech.org/chapters/prepare/chapter-1-1-what-is-holistic-security.html>

⁷ Зразок протоколу цифрової безпеки та набір інструментів цифрової безпеки <https://securityinabox.org/en/>

⁸ <https://www.nhc.nl/human-rights-defenders-in-ukraine-a-series-of-stories-and-struggles/>

⁹ Термін "СПУГ" був придуманий професорами Університету Денвера Джорджем Прінгом та Пенелопою Кенен. Див., G. Pring & P. Canan, SLAPP: GETTING SUED FOR SPEAKING OUT (1996) [hereinafter, PRING].

СПУГ може бути прихований у багатьох видах юридичних вимог. Активіст, який публічно заявляє, що компанія порушила екологічне законодавство, може бути звинувачений у дефамачії чи наклепі. НУО, яка досліджує та публікує висновки, які критикують екологічні показники компанії, може раптом дізнатися, що вона під загрозою втрати статусу неприбутковості. Будучи юристом у судових процесах, що стосуються суспільних інтересів, з метою обстоювання екологічного законодавства, позивачу може бути пред'явлений зустрічний позов з дріб'язкового питання, який не має відношення до суті первинної справи. Навіть якщо активіст чи НУО зможуть доказати, що позов або зустрічна вимога, подані проти них, були зловживанням юридичного процесу, і справа проти них в кінцевому підсумку буде припинена, СПУГ досягне своєї мети. Активісту чи НУО доведеться витратити час та ресурси на свій захист, а не на виконання своєї місії. Активіст, який буде обвинуваченим у такому процесі, може бути змушений врегулювати таку справу та зобов'язатися утриматися від висловлення своєї позиції у публічному просторі. Кінцевим результатом є те, що СПУГ стримує членів громадянського суспільства від кроків, спрямованих на боротьбу з незаконною діяльністю, побоюючись, що на них будуть подані позови за публічні висловлювання.¹⁰

Охолоджувальний ефект СПУГ є добре задокументований. Професори, які вперше звернули увагу на цю практику та вивчили її наслідки, стверджують: «Хоча переважна більшість таких позовів зазнає невдачі в суді, вони часто досягають своєї цілі, змушуючи мовчати громадян та групи, що несе потенційно важкі негативні наслідки для представницької демократії».¹¹ Жертви СПУГ часто витрачають декілька років на дорогі судові процеси, перш ніж суд винесе рішення на їхню користь. У юрисдикціях, де суди не поінформовані про явище СПУГ чи не підтримують його жертв, активістам, можливо, доведеться врегулювати справу, щоб уникнути ризику винесення судом рішення не на їхню користь. Деколи вони можуть бути змушені сплатити фінансову пеню, а деколи навіть припинити громадське адвокатування чи висловлювання щодо злочинців.

У рішенні західного відділення Вищого суду Південної Африки від 2021 року міститься дуже хороший опис СПУГ:

¹⁰Прінг і Кенен виявили, що СПУГ позови, як правило, подаються з використанням однієї з шести правових теорій: «(1) дефамачія (знеславлення, наклеп, руйнування ділової репутації тощо); (2) тиск на бізнес (втручання у контракти чи в отримання ділових чи економічних переваг / очікувань, втручання в антимонопольне законодавство, обмеження торгівлі, недобросовісна конкуренція); (3) порушення процесу (зловмисне переслідування, судове або адміністративне зловживання процесом); (4) змова; (5) порушення конституційних та цивільних прав; та (6) інші порушення закону (створення неприємностей, емоційна шкода, зловживання, втручання у процес звільнення від сплати податків тощо)». *Id.* at 217 (Appendix: The SLAPPs Study Methods and Findings: A Conflict Between Democracy and Capitalism).

¹¹Ідентиф *Id.* at 1-2.

СПУГ - це стратегічні позови або судові процеси проти участі громадськості, безпідставні або перебільшені позови, спрямовані на залякування адвокатів громадянського суспільства, правозахисників, журналістів, науковців та приватних осіб, а також організацій, що діють у суспільних інтересах. Судовими процесами корпорації змушують їх мовчати і витягують з них ресурси. . . . По суті, його мета – змусити замовчати тих, хто кидає виклик потужним корпораціям щодо питань, які становлять суспільний інтерес. По суті, основною метою позову є покарання або помста громадянам, які виступили проти позивачів.

Характерними ознаками позовів СПУГ є використання правової системи, яка зазвичай маскується під звичайний цивільний позов, але насправді покликаний не дозволити іншим говорити про питання, що мають суспільне значення, та використовувати нерівність фінансових та людських ресурсів, доступних великим корпораціям, але недоступних іншим. Ці судові процеси є загальновідомими, тривалими і надзвичайно дорогими юридичними битвами, які забирають величезну кількість часу, енергії, грошей та ресурсів. По суті, СПУГ покликаний перетворити систему правосуддя на зброю для залякування людей, які реалізують свої конституційні права, стримувати суспільний інтерес до адвокатування та активізму; і перетворити справи, що становлять суспільний інтерес, на технічні приватно-правові суперечки.

Люди, які ініціюють СПУГ, як правило, мають більше ресурсів для підтримки судових процесів, аніж відповідачі. Позивач, як правило, усвідомлює свої переваги і може прагнути захистити свої ділові чи економічні інтереси. Відповідачі – це зазвичай громадяни, місцеві громади, активісти чи некомерційні організації, які просувають соціальний інтерес певного значення. Багато тих, на кого націлені такі позови, часто діють без жодного наміру отримати особистий прибуток чи якісь комерційні вигоди. У деяких випадках позивачі пропонують врегулювання, яке включає оплату збитків, домовленість про припинення громадської діяльності, яка і була причиною судового процесу, та зобов'язання не обговорювати умови врегулювання.

Як правило, непомірні вимоги щодо виплати фінансової шкоди є частиною стратегії, що охолоджує участь громадськості та дає чіткий сигнал активістам про те, що участь громадськості пов'язана з непідйомними фінансовими ризиками. Емоційна та фінансова шкода, заподіяна СПУГ, може призвести до відмови від дій, що передбачають участь громадськості. З цієї причини деякі юрисдикції вважають за краще не концентруватись на елементах судового процесу у СПУГ, а скоріше на ефекті участі громадськості.

СПУГ не повинен бути успішним у суді, щоб досягти запланованого ефекту. Процесуальні процедури можуть тримати до досягнення бажаного ефекту та впливу. Подовження та затягування провадження та перенесення дебатів

з публічної сфери до судів можуть досягти наміченої мети. Самої по собі загрози пред'явлення позову часом достатньо, щоб породити страх і залякати потенційних відповідачів.¹²

Активісти та організації повинні знати про цю стратегію придушення участі громадськості, але це не повинно стримувати їх від дій громадського контролю, щоб забезпечити дотримання інвесторами закону та належного його застосування владою. Багато організацій громадянського суспільства у всьому світі публікують матеріали та проводять тренінги, щоб допомогти активістам захиститися від СПУГ та дати належну відсіч.¹³ Суди та законодавці також реагують на проблему, як зазначено нижче.

СПУГ в Україні

Історія демократизації українського суспільства у 20-21 сторіччі безперечно коротша, але у США, але і вона триває понад чверть сторіччя. Громадяни стали сміливішими у захисті своїх прав, все частіше звертаються до суду. Майже тридцятирічний досвід діяльності МБО «Екологія-Право-Людина» показує, що позитивне ставлення громадян до суду, як до дієвого інструменту вирішення екологічних проблем, зростає. Громадяни та правозахисні екологічні НУО все частіше оскаржують акти та дії державних органів, дії підприємств-забруднювачів, відшкодовують понесені моральні та матеріальні збитки. Разом з тим, поширення компетенції суду на всі сфері суспільного життя розширило і судові можливості протидії екологічному руху. Так, і в українських судах з'явилися справи проти екологічних активістів.

СПУГ-позови – це цивільні (господарські) позови про відшкодування шкоди, які, як правило, ініціюються великими компаніями чи високопосадовцями проти представників громадського суспільства, які виступають з критикою на їхню адресу. Основна мета СПУГ-позовів полягає в тому, аби під юридичним тиском змусити відповідачів відмовитися від конфронтації з позивачами в обмін на мирову угоду чи відкликання позову. У багатьох випадках жертви СПУГ-позовів воліють не зв'язуватися з переважаючим силою супротивника і поступаються.

Рисами (особливостями) СПУГ-позовів, як юридичного явища, є:

1) нерівність супротивників

Сили сторін у СПУГ-позовах завжди нерівні. Позивачами в таких справах можуть бути приватні чи державні компанії (як правило великі), керівники чи інвестори таких компаній, державні службовці, а деколи навіть й органи державної влади.

¹²Mineral Sands Resources & Zamilе Qunya v. Christine Reddel, Tracey Davies and Davine Cloete, справа No 7595/2017 (Високий суд Західної Капської провінції) (9 лютого 2021 р.), Пункти. 39-43 (внутрішнє цитування опущено).

¹³Коаліції організацій об'єднуються для захисту захисників громадських інтересів від руйнівної практики СПУГ. Наприклад, у США з довгого переліку організацій була сформована група "Захист протесту", <https://protecttheprotest.org/>.

Подання одного чи кількох позовів для таких суб'єктів не є складністю. Юридичні особи, як правило, мають юристів у штаті, тому підготовка і подання СПУГ-позову, враховуючи низький рівень витрат і високу результативність таких заходів, все більше і більше використовується для пригнічення громадського супротиву. Натомість жертви СПУГ-позовів – прості громадяни, активісти, громадські організації, які, по-перше, не володіють юридичною освітою для об'єктивної оцінки потенційної небезпеки і відчують усю вагу психологічного впливу СПУГ-позову, а, по-друге, змушені шукати і винаймати захисника, що пов'язано із доволі великими для таких осіб фінансовими витратами.

2) громадський інтерес

Позов можна віднести до категорії СПУГ, якщо він був викликаний попередньою суспільною дискусією із певного питання, і має на меті таку дискусію припинити. Позов підприємства А. до громадянина Б. про відшкодування моральної шкоди, заподіяної поширенням недостовірної інформації не може вважатися СПУГ-позовом, якщо оскаржувані висловлювання і будь-які інші дії громадянина Б. були обумовлені господарським чи приватним конфліктом між сторонами (наприклад, недоброросовісна конкуренція). Натомість, позов директора підприємства А. до громадянина Б. про захист честі і гідності у зв'язку із опублікованою громадянином Б. критичною статтею у місцевій газеті про діяльність підприємства А. може бути СПУГ-позовом, якщо громадянин Б. має на меті винесення питання (про якість продукції, про порушення природоохоронного законодавства тощо) в поле громадської дискусії.

3) стримуючий ефект

Незалежно від позовних вимог позивача СПУГ-позов має стримуючий ефект водночас і на безпосереднього відповідача, і на інших учасників суспільної дискусії між сторонами чи навіть на суспільство в цілому, залякуючи громадськість «виступати» із будь-якого питання. Таким чином, СПУГ-позови загрожують не лише окремим активістам, але й становлять реальну перепону розвитку громадянського суспільства. Саме через цю особливість СПУГ-позовів правова система повинна розпізнавати це юридичне явище і належно на нього реагувати.

4) необґрунтованість і безпідставність позовів

Оскільки основною метою СПУГ-позову є не перемога, а саме залякування, юридичні підстави позовних вимог та фактичне обґрунтування таких позовів часто є слабким, а деколи і цілком абсурдним. Відповідачі в таких справах просять, до прикладу, відшкодувати шкоду, заподіяну правомірними діями (зверненнями із скаргами, легітимними демонстраціями тощо). А такий обов'язковий елемент для притягнення до цивільно-правової відповідальності, як причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та заподіяною шкодою, взагалі не відображається. Тим не менше, ці очевидні юридичні недоліки СПУГ-позовів зрозумілі лише правникам, і попри їхню безпідставність вони часто досягають своєї «залякувальної» мети.

5) неспіврозмірні суми позовів

Гарним наочним індикатором СПУГ-позову є сума компенсації, про яку просить позивач. У практиці МБО «Екологія-Право-Людина» зустрічалися випадки, коли, до прикладу, приватне підприємство позивалося до адміністрації заповідника на суму один мільйон гривень (на той час порядку двохсот тисяч доларів) або коли Державне підприємство «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» намагалося відсудити у пенсіонера двадцять тисяч доларів. Безумовно, національне законодавство містить вимоги про розумність і справедливість компенсацій, але психологічно такі шалені суми діють сильно, вже не кажучи про те, що чим більша ціна позову, тим більший гонорар представника, якого жертва СПУГ-позову вимушена наймати для захисту.

Видів СПУГ-позовів є багато, але найпопулярнішими є позови про відшкодування шкоди, спричиненої протестами, демонстраціями, зверненням до контролюючих органів, а також так звані дифамаційні позови. Дифамаційні позови (defamation – англ. «наклеп») - це позови до активістів, журналістів, НУО та ЗМІ про спростування недостовірної інформації та відшкодування моральної шкоди, заподіяної честі, гідності та діловій репутації. Подібного роду позови подаються приватними особами (в основному керівниками чи інвесторами підприємств, державними службовцями), а також і юридичними особами. Наведемо декілька прикладів.

Позов проти активістки «В»

У Львівській області приватне підприємство «Х» подало позов до громадянки В., яка, звертаючись із скаргами до різного роду контролюючих інстанцій, намагалася захистити своє і своїх сусідів право на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Позов ПП «Х» базувався на тому, що таким діями громадянки В. підприємству була заподіяна матеріальна і моральна шкода. Протягом перевірок по скаргам громадянки В. відбувався простий підприємства, що ПП «Х» оцінило у 2 тис. доларів. Крім того, як вказував представник підприємства, ПП «Х» була також заподіяна моральна шкода, що полягала у приниженні ділової репутації підприємства, яку виразилася у погіршенні стосунків із діловими партнерами та оцінювалася підприємством ще у 1 тис. доларів. Отримавши такий позов, громадянка В. направила усі свої сили на захист матеріального становища своєї родини і припинила діяльність з протидії ПП «Х» аж до втручання юристів МБО «Екологія-Право-Людина», які допомогли їй відстояти свої права в суді.

Справи проти активістів ГО “Екологія і світ”

У 2008 році неподалік від міста Рівне у невеличкому селищі будувалася велика нафтобаза. Стурбовані такими подіями, місцеві жителі створили громадське об'єднання екологічної спрямованості “Екологія і світ”, від імені якого виступали на зборах односельчан, писали клопотання і скарги до органів державної влади, виступали на сесіях селищної ради. Голова громадської організації опублікувала у місцевому тижневику статтю, де абстрактно, не називаючи імен, поділилася із читачами своєю стурбованістю щодо складної екологічної ситуації у регіоні та Україні загалом. Інший же член тої самої громадської організації, здійснюючи

виступ на засіданні селищної ради, допустив певні оціночні висловлювання в бік підприємства.

Не вигадавши іншого шляху примусити замовкнути пристрасних захисників довкілля та свого здоров'я, керівники нафтобази подали низку позовів до судів про спростування неправдивої інформації та відшкодування моральної шкоди, заподіяної честі, гідності і діловій репутації на загальну суму в сорок тисяч гривень. Проти активістів було подано по два позови, по одному від фізичної особи (директора підприємства), і по одному від підприємства як юридичної особи. Крім моральної компенсації на суттєву суму, позивачі просили стягнути із активістів витрати позивачів на судовий збір та правову допомогу.

«Чесць» Енергоатому

У районному суді м. Миколаєва розглядалася інша справа. Державне підприємство Національна атомна енергогенеруюча компанія "Енергоатом" в особі відокремленого підрозділу Південно-української атомної електростанції подала позовну заяву про захист честі, гідності та ділової репутації, де вимагала спростування недостовірної, на думку її представників, інформацію, поширену громадянином М., та відшкодування моральної шкоди в сумі двадцять тисяч доларів. Енергоатом звернувся до суду у зв'язку з поширенням недостовірних фактів у статті, опублікованій у місцевій газеті, в якій її автор – громадянин М. описав проблеми забезпечення ядерної та радіаційної безпеки на атомних електростанціях України, розвитку атомно-енергетичного комплексу України та будівництва Ташлицької гідроакumuлюючої електростанції, як частини Південно-українського енергетичного комплексу.

Справи проти Дунайського біосферного заповідника

Як це часто буває в постійне користування заповідника були передані не усі землі, що увійшли до його складу за указом про його створення. У випадку Дунайського біосферного заповідника острів Єрмаков залишився у віданні районної ради, а пізніше був нею переданий у довгострокову оренду ТОВ «Єрмак» для ведення господарської діяльності – сінокосіння. Але не зійшлися погляди на режим природокористування ресурсами острова у підприємців та працівників заповідника. Керівники та інвестори підприємства регулярно здійснювали незаконне полювання на острові, забуваючи про те, що як частина біосферного заповідника, на його територію поширюється відповідний правовий режим.

Адміністрація заповідника безрезультатно намагалася пояснити керівництву ТОВ «Єрмак» про неприпустимість такої поведінки, по кожному випадку – зверталася із скаргами у правоохоронні органи. На жаль, до жодних позитивних наслідків це не призвело.

Тоді у місцевій газеті «Дунайська зоря» була опублікована стаття за підписом адміністрації заповідника *«Пули веером рассыпались по воде, и вздымались фонтаны воды как на войне»*. В статті, зокрема, йшла мова про факти вчинення певною особою (назвемо її особа А.) на острові Єрмаков незаконного полювання, ігнорування законних вимог інспектора служби охорони заповідника, побиття останнього та про порушення ТОВ «Єрмак» вимог природоохоронного законодавства. У статті адміністрація заповідника зверталася до громадськості та

прямо закликала відповідні правоохоронні органи дати належну оцінку та відреагувати на ситуацію, як цього вимагає закон. Заповідник також звертався до районної ради із листом про відкликання свого погодження на передачу острова в оренду та ініціативою і обґрунтуванням необхідності розірвати договір оренди щодо території, яка входить до складу заповідника, із ТОВ «Єрмак».

Тут і посипалися на заповідник позови. Спочатку у місцевому суді Кілійського району з'явилася позовна заява особи А. подана до адміністрації ДБЗ та газети «Дунайська зоря» про захист честі, гідності та ділової репутації і відшкодування моральної шкоди, завданої поширенням недостовірної інформації на суму 100 000 грн. А згодом і саме ТОВ «Єрмак» звернулося до Господарського суду Одеської області із позовом до тих самих відповідачів із позовом про захист ділової репутації і відшкодування моральної шкоди, завданої поширенням недостовірної інформації із ціною позову 940 000 грн (!).

Справа проти Київського еколого-культурного центру

Благодійна організація "Благодійний фонд Дніпровського району м. Києва "Київський еколого-культурний центр" оприлюднила в себе на веб-сайті та у мережі Фейсбук критичну статтю під назвою "Кровавая мясорубка в деле. В Харькове за последние 10 лет власть уничтожила, повидимому около 70 тысяч собак и кошек. Это национальный позор Украины" про Харківське КП "Центр обращения с животными", у якій звинуватила підприємство у знищенні котів і собак під видом евтаназії, порушенні відповідних екологічних вимог, а місцеву владу і керівника підприємства звинуватила у корупції.

Керівниця комунального підприємства подала до Київського еколого-культурного центру позовну заяву про захист ділової репутації, спростовування недостовірної інформації та стягнення моральної шкоди у розмірі 100 000 грн.

Справа проти протестувальників у Біликах

У 2016 році місцеві жителі смт. Білики Полтавської області після довготривалої та неефективної боротьби проти свиноферми, що розміщена в центрі села, розпочали людні протести та блокування території свиноферми. В результаті такого блокування було припинено постачання кормів до ферми. Компанія подала в суд на активістів, вимагаючи від останніх компенсації матеріальних збитків. ТзОВ "Сільські традиції" подали до суду позов проти 14 активістів щодо компенсації матеріальних збитків. Позивач просив суд присудити йому компенсацію в розмірі 11 млн гривень матеріальних збитків, яких зазнала ферма через блокування постачання кормів на ферму, в результаті чого поголів'я свиней почало втрачати вагу та стався замор свиней. Також поліцією була порушена кримінальна справа щодо блокування території ферми активістами.

Справа проти Екоклубу

У 2020 році ГО Екоклуб взяла участь у процедурі оцінки впливу на довкілля (надалі - ОВД) та після подання зауважень і пропозицій уповноваженому органу оприлюднила на своєму веб-сайті та у мережі Фейсбук статті за назвами "Концентрацію формальдегіду у Городку буде перевищено у 9 разів - Екоклуб" та "Зауваги Екоклубу до Звіту з ОВД деревообробного заводу у с. Городок".

Технопривід Інвест груп – суб'єкт господарювання, чий звіт з ОВД критикував Екоклуб звернувся до господарського суду з позовом про захист ділової репутації та спростування недостовірної інформації. На думку позивача, поширена Екоклуб інформація була недостовірною, перекрученою, не дослідженою та такою, що шкодить діловій репутації Позивача. Суд першої інстанції, підтриманий апеляційним судом, постановив, що Екоклуб поширив неправдиву інформацію, яка не може вважатися оціночними судженнями і, яка принижує ділову репутацію Позивача, а відтак задовольнив позовні вимоги Позивача. Лише Верховний Суд, розглянувши справу в касаційній інстанції, скасував попередні судові рішення та ухвалив нове, яким повністю відмовив позивачу у задоволенні позову.

На жаль, як і десять-п'ятнадцять років назад (перші описані справи), так і зараз (три останні) СПУГ-позови залишаються суттєвим стримуючим фактором для екологічної діяльності та розвитку екологічного руху в Україні. На сьогодні і Європейський суд з прав людини, і національні суди напрацювали достатньо практики, яка визнає важливість висвітлення екологічних проблем і надає особам, що займаються подібною тематикою, широкого захисту. Тим не менше, попри те, що переважна більшість із цих справ вирішується на користь активістів/журналістів, ведення цих справ в суді супроводжується значними психологічними, часовими і матеріальними затратами з боку останніх. Екологічні активісти повинні усвідомлювати ризики своєї громадської діяльності, в тому числі ризики, пов'язані із СПУГ-позовами. Отримавши подібну позовну заяву на свою адресу важливо, в першу чергу, звернутися по фахову правову допомогу, і по-друге, поширити інформацію про це у соціальних мережах, через імейл-розсилки чи на своєму веб-сайті. Лише визнавши СПУГ-позовами негативним явищем, що здійснює суттєвий «охолоджуючий ефект» на розвиток громадянського суспільства, Україна зможе виробити адекватні механізми захисту та протидії. Як зазначив Верховний Суд в справі проти ГО Екоклуб, «в демократичному суспільстві в умовах існування соціальної та правової держави, участь громадськості у вирішенні соціально-екологічних проблем є не тільки мірою реалізації громадянських прав, а й умовою розвитку такого суспільства та держави». МБО «Екологія-Право-Людина» працюватиме над розробкою і впровадженням таких механізмів в Україні на законодавчому рівні і на рівні судової практики.

Іноземний досвід реагування судів на СПУГ

У декількох країнах суди визнають СПУГ позови такими, якими вони є, і ухвалюють рішення проти позивачів. У деяких з цих справ суд робить такі заяви, щоб знеохотити інших від подання СПУГ та стримування участі громадськості.

Американські суди, які відхиляють СПУГ позови, часто посилаються на пункт петиції першої поправки до Конституції США, який гарантує "право подавати клопотання до уряду про відшкодування за скарги".¹⁴ У провідній СПУГ справі в

¹⁴Конституція США, 1-а поправка. У справі McDonald v. Smith, 472 US 479 (1985), Верховний суд США простежує англійські корені петиції.

США суд підкреслив важливість права подавати клопотання до уряду, ускладнюючи для ініціаторів СПУГ позовів наслідки відхилення їхнього позову. перенесення відмови у задоволенні їх позову. У справі під назвою «Захистимо наше гірське довкілля»¹⁵ Верховний суд Колорадо визнав, що ініціатор СПУГ позову повинен доказати, що "основною метою громадянина чи групи громадян було переслідування/утиски", а їхнє клопотання "не має жодної законної основи".¹⁶

У Малайзії австралійська компанія "Рауб" із видобутку золота ("Рауб") подала позов за наклеп на Х'ю Ши Лі за заяви, які вона зробила щодо компанії в опублікованих статтях.¹⁷ Х'ю Ши Лі є віце-президентом громадської організації, створеної з метою піклуватися про здоров'я та добробут мешканців, які зазнали впливу золотопереробного заводу, оператором якого є компанія «Рауб». В одній із статей Х'ю Ши Лі прокоментувала результати опитування місцевих мешканців, проведеного її організацією, яке показало, що багато жителів повідомляли про випадки подразнення шкіри та очей (та інших захворювань) та відзначали сильний запах ціаніду з часу, коли компанія «Рауб» розпочала експлуатацію свого переробного підприємства. Компанія «Рауб» запевняла, що ці заяви є наклепницькими. Апеляційний суд з цим не погодився, заявивши, що Х'ю Ши Лі "лише констатувала результати опитування та висловлювала свою стурбованість здоров'ям мешканців. Висловивши свою стурбованість, вона лише використала своє право як активістка, привертаючи увагу відповідних органів влади, щоб розвіяти страхи мешканців".¹⁸ Хоча органи влади розслідували скарги на стан здоров'я та не виявили нічого надзвичайного, Апеляційний суд тим не менше похвалив Х'ю Ши Лі за те, що вона виконала свій суспільний обов'язок.¹⁹ Суд також загалом звернув увагу на роль груп активістів, зазначивши, що "існування груп активістів є важливою частиною сучасного суспільства, і не можна заперечувати, що вони зробили великий внесок у загальний добробут суспільства в цілому. . . . Зараз ми живемо у набагато ліберальнішому суспільстві, де поняття прозорості та підзвітності є невід'ємною частиною нашого життя. Отже, свобода слова, закріплена в нашій Конституції, повинна тлумачитися в цьому контексті".²⁰

У Південній Африці у справі, про яку йшлося вище, дві гірничодобувні компанії та їх директори подали до суду на кількох адвокатів та активістів-екологів за висловлювання "наклепницьких заяв щодо видобувних робіт та діяльності позивачів".²¹ Заяви, які на думку позивачів були наклепницькими, включали цілий ряд дій, включаючи університетські лекції, радіоінтерв'ю, опубліковані статті та

¹⁵Protect Our Mountain Environment v. District Court, 677 P. 2d 1361 (1361 (Колорада, 1984 р.) (Державна справа щодо СПУГ, в якій громадяни, які безрезультатно боролися з інвестором, отримали рішення про закриття справи проти них, ініційованої інвестором).

¹⁶Id. at 1369.

¹⁷ *Raub Australian Gold Mining Sdn. BHD v. Hue Shieh Lee*, Civil No. W-02(NCVC)(W)-996-05/2016 (21 жовтня 2016 р.) (Підтримано в апеляційному порядку)

¹⁸Id. Параграф 15.

¹⁹ Id.

²⁰Id. параграф 16. Суд також присудив виплату витрат Х'ю Ши Лі. Параграф 28

²¹Mineral Sands Resources & Zamile Qunya v. Christine Reddel, Tracey Davies and Davine Cloete, справа No 7595/2017 (Високий суд Західної Капської провінції) (9 лютого 2021 р.), Пункт. 5.

панельні дискусії на телебачанні.²² Відхиляючи справу, яка передбачала певні фінансові покарання, суд використовує жорсткі формулювання, щоб зупинити майбутні СПУГ позови:

Фізичні особи або НУО повинні мати свободу реагувати на проблеми, що зачіпають суспільство, наприклад, що стосуються довкілля та сталого розвитку. У випадках, коли корпоративні компанії можуть бути основною причиною згубних та руйнівних дій щодо довкілля та біорізноманіття, громадянське суспільство має мати змогу протистояти та стримувати такі дії. Поводи такого характеру становлять серйозну загрозу участі відповідачів у справах, що мають суспільне значення, зокрема екологічних. Громадський діалог та дебати із широкою участю громадськості у питаннях, що становлять суспільний інтерес, таких як екологічні питання, слід захищати та заохочувати. Будь-які юридичні дії, спрямовані на придушення публічного дискурсу та погіршення публічних дебатів, слід стримувати.²³

Суд продовжив:

Справді, мають місце зловживання щодо юридичного процесу, якщо він використовується не з тією метою, для якої він призначений. Не слід дозволяти корпораціям перетворювати нашу правову систему на зброю проти простих громадян та активістів, щоб залякати їх та змусити мовчати. Виглядає так, що позов про наклеп не є справжнім і не відповідає принципам добросовісності, а лише має єдину мету змусити мовчати опонентів та критиків. Судовий процес, який не спрямований на захист законних прав, а є частиною широкої та цілеспрямованої стратегії залякування, відволікання та замовчування публічної критики, є неналежним використанням судового процесу та викликає неприємні наслідки. Невідповідне використання та зловживання судовим процесом заважає належному здійсненню правосуддя та підриває основні поняття справедливості та цілісності нашого судового процесу. СПУГ позови якраз становлять зловживання процесом і розходяться з нашими конституційними цінностями.²⁴

Законодавча відповідь на СПУГ позови

Одним із способів зупинити СПУГ позови від стримування участі громадськості є прийняття законів проти СПУГ, які ефективно перешкоджають цій практиці.²⁵В

²²Id. Параграфи 2-4.

²³Id. параграф 64 (внутрішнє цитування опущено).

²⁴Id. параграф 66.

²⁵ Дивіться, Каліфорнійський проект проти СПУГ за посиланням: <https://www.casp.net/california-anti-slapp-first-amendment-law-resources/statutes/ccp-section-425-16/>; Комітет репортерів за свободу преси, [https://www.rcfp.org/resources/anti-slapp-laws/#:~:text=Anti%2DSLAPP%2Olaws%2Oare%2Ointended,exercising%2Otheir%2OFirst%2OAmendment%2Orights.&text=Under%2Omost%2Oanti%2DSLAPP%2Ostatutes,a%2Omatter%2Of%2Opublic%2Oconcern](https://www.rcfp.org/resources/anti-slapp-laws/#:~:text=Anti%2DSLAPP%2Olaws%2Oare%2Ointended,exercising%2Otheir%2OFirst%2OAmendment%2Orights.&text=Under%2Omost%2Oanti%2DSLAPP%2Ostatutes,a%2Omatter%2Of%2Opublic%2Oconcern;); Закон про чисте

інтересах урядів прийняти закони проти СПУГ, щоб забезпечити громадянам можливість брати участь у владних процесах прийняття рішень та припинити зловживання судами для переслідування активістів. СПУГ позови заморожують належну дискусію щодо урядових рішень. Законодавство проти СПУГ повинно захищати потенційних відповідачів СПУГ позовів, водночас не порушуючи право подавати законні скарги до суду.

Один із прикладів законодавства проти СПУГ міститься у цивільно-процесуальному кодексі американського штату Каліфорнія. Закон починається з висвітлення проблеми:

Законодавчий орган заявляє про те, що відбулося тривожне збільшення позовів, поданих в основному з метою ускладнення застосування конституційних прав на свободу слова та клопотання про розгляд скарг. Законодавчий орган заявляє, що в інтересах суспільства є заохочення подальшої участі у справах, що мають суспільне значення, і що ця участь не повинна наштовхуватися на перепони через зловживання судовим процесом.²⁶

Кодекс створює "спеціальне клопотання про призупинення", щоб оскаржити причину позову "проти особи, що виникає внаслідок будь-якого вчинку цієї особи на підтримку права особи на клопотання або свободу слова відповідно до Конституції США або Конституції Каліфорнії у зв'язку з громадським питанням ... якщо суд не визначить, що позивач встановив, що існує ймовірність того, що позивач отримає перевагу у позові".²⁷ Це спеціальне клопотання про призупинення не може бути використане у будь-яких примусових діях, що здійснюються державою.²⁸

Дії, спрямовані на підтримку права особи на клопотання чи свободу слова, які захищені цим спеціальним клопотанням про призупинення, включають:

- (1) будь-яку письмову чи усну заяву, зроблену перед законодавчим, виконавчим чи судовим провадженням або будь-яким іншим офіційним провадженням, визначеним законом,
- (2) будь-яку письмову чи усну заяву, зроблену у зв'язку з питанням, що розглядається або переглядається законодавчим, виконавчим чи судовим органом, або в рамках будь-якого іншого офіційного провадження, визначеного законом,

повітря Філіппін включає положення про боротьбу зі СПУГ, Закон про чисте повітря Філіппін 1999 року, глава 5, розділ 43 (доступно за адресою: <http://www.elaw.org/assets/pdf/philippines.caa.pdf>).

²⁶Цивільно-процесуальний кодекс Каліфорнії, сек. 425.16 (а), переглянуто 17 квітня 2021 р., https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=CCP&division=&title=6.&part=2.&chapter=2.&article=1.

²⁷*Id.* at sec. 425.16(b).

²⁸*Id.* at sec. 425.16(d).

- (3) будь-яка письмова чи усна заява, зроблена у відкритому публічному просторі чи на публічному форумі у зв'язку з питанням, що становить суспільний інтерес, або
- (4) будь-які інші дії, що сприяють реалізації конституційного права на подання клопотання чи конституційного права на свободу слова у зв'язку з публічним питанням або питанням, що становить суспільний інтерес.²⁹

Якщо судовий розгляд не унеможливорює це, слухання цього спеціального клопотання повинно бути призначене "не пізніше, ніж через 30 днів після вручення клопотання".³⁰ Будь-яке представлення справи за основним позовом "зупиняється після подання повідомлення про подання клопотання" і буде діяти до моменту винесення ухвали про подання.³¹ Суд має право на власний розсуд дозволити представлення справи "якщо буде продемонстрована поважна причина".³²

Наказ "про надання або відхилення спеціального клопотання про призупинення може бути оскаржений".³³

Це положення проти СПУГ покладає обов'язок на тих, хто оскаржує перелічені акти, на ранньому етапі продемонструвати, що вони, ймовірно, матимуть успіх у справі. Це спеціальне клопотання про призупинення може достроково завершити справу, яка в іншому випадку може затягнутися на роки, вичерпуючи ресурси окремої особи або організації, яка намагається взяти участь у публічному дискурсі, швидко поклавши край використанню судового процесу як тактиці переслідування.

Законодавчий орган Каліфорнії додав деякі винятки до положень про боротьбу зі СПУГ у відповідь на "тривожні зловживання Розділом 425.16 Закону Каліфорнії проти СПУГ".³⁴ За винятками, які були додані, положення проти СПУГ не поширюється на "будь-які позови, подані виключно в інтересах суспільства або від імені широкої громадськості", перелічуючи декілька умов, які повинні бути виконані.³⁵ Це захищає такі справи, що стосуються суспільних інтересів, від самовідхилення шляхом подання спеціального клопотання про призупинення.

Однією з можливих відповідей на СПУГ позов є позов у відповідь - подання справи до суду, яка оскаржує первинний СПУГ позов. Законодавець Каліфорнії визначає позов у відповідь на СПУГ як "будь-які правові дії щодо зловмисного переслідування або зловживання процесом, що виникають внаслідок подання або підтримки попереднього позову, який був відхилений відповідно до спеціального

²⁹*Id.* at sec. 425.16(e).

³⁰*Id.* at sec. 425.16(f).

³¹*Id.* at sec. 425.16(g).

³² *Id.*

³³*Id.* at sec. 425.16(i).

³⁴*Id.* at sec. 425.17(a).

³⁵*Id.* at sec. 425.17(b).

клопотання про призупинення [відповідно до положення Каліфорнії проти СПУГ позовів].³⁶

Положення про позов у відповідь на СПУГ в Каліфорнії декларує, що позов у відповідь на СПУГ є "відрізняється за характером і походженням від звичайної дії обвинувачення" і "до нього слід ставитися інакше. . . оскільки позов у відповідь на СПУГ відповідає наміру законодавця захистити належне застосування конституційних прав на свободу слова та петиції шляхом її стримуючого ефекту для СПУГ (стратегічний позов проти участі громадськості) позовів та шляхом відновлення довіри населення до демократії участі."³⁷ Однак цивільно-процесуальний кодекс дозволяє також застосовувати спеціальне клопотання про призупинення, яке діє щодо СПУГ позовів, і яке може застосовуватися щодо позовів у відповідь на СПУГ також.³⁸ Кодекс надає більше часу для подання клопотання щодо позову у відповідь на СПУГ, аніж для самого СПУГ.³⁹

СПУГ позови використовуються для залякування активістів по всьому світу, щоб зупинити їх від участі в громадських процесах прийняття рішень. У 2020 році Європейський підрозділ Грінпіс опублікував звіт про ситуацію із СПУГ в Європі, в якому пояснюється, що «[термін] СПУГ має коріння в США, але. . . практика також досить поширена в Європі».⁴⁰ Коаліція організацій підтримує розробку закону ЄС про протистояння СПУГ.⁴¹

Юристи можуть допомогти захистити приватних осіб та НУО від потенційних СПУГ позовів та бути їхніми адвокатами, якщо СПУГ позов все ж був поданий. Окрім того, активісти, на яких націлений СПУГ позов, можуть розглянути можливість подати позов у відповідь на СПУГ для відшкодування збитків, яких вони зазнали.

Висновок: Ресурси для підтримки захисників довкілля

Хоча напади на захисників довкілля посилилися, представники громадянського суспільства формують навички та діляться стратегіями та ресурсами для захисту захисників.

Неурядові організації та мережі працюють спільно над захистом організацій та приватних осіб. Наприклад, [Альянс захисників земель, корінних народів та довкілля \(ALLIED\)](#) об'єднує місцеві, національні та міжнародні організації та

³⁶*Id.* at sec. 425.18(b)(1).

³⁷*Id.* at sec. 425.18(a).

³⁸*Id.* at sec. 425.18(d)(1).

³⁹See secs. 425.18(b)(1) and 425.16(f).

⁴⁰Оскар Рейес, «Засуджені до мовчання» - Як багаті та впливові використовують юридичну тактику, щоб змусити критиків мовчати (липень 2020). Грінпіс. <https://www.greenpeace.org/static/planet4-eu-unit-stateless/2020/07/20200722-SLAPPs-Sued-into-Silence.pdf>

⁴¹ Див., наприклад, виноску 9 від Грінпіс та статтю 19 за посиланням <https://www.article19.org/resources/eu-a-call-for-action-to-combat-slapps/>

окремих захисників для боротьби з все частішими нападами на захисників земель та довкілля у всьому світі.

ALLIED розпочав роботу наприкінці 2018 року з метою: 1) розкрити масштаби, сфери, походження та виконавців нападів; 2) надати захисникам доступ до державних, неурядових, юридичних, фінансових та інших ресурсів підтримки; та 3) використовувати те, що ми дізнаємось від місцевих захисників, для визначення та реалізації скоординованих глобальних стратегій для досягнення масштабних змін.

*Заголовок:
Заснований у
2017-2018
роках, ALLIED
зараз включає
понад 170 осіб у
численних
організаціях-
учасниках. Для
захисту
місцевих
захисників тут
представлені
не всі члени.*

Разом члени ALLIED сподіваються поліпшити безпеку захисників довкілля в усьому світі та захистити права громадян та НУО брати участь в питаннях управління. Багато організацій, що входять до її складу, надають послуги організаціям громадянського суспільства у всьому світі та обмінюються стратегіями через мережі.

[Захисники на передовій \(Front Line Defenders\)](#) пропонує гранти на захист та інструменти адвокації для захисту правозахисників.

[Лінія життя НУО від «Дому свободи» \(Freedom House's CSO Lifeline\)](#) пропонує інструменти фінансування та адвокації для організацій, які працюють в напрямку боротьби із загрозами для громадянського простору.

[Ресурсний центр бізнесу та прав людини \(Business and Human Rights Resource Center\)](#) збирає інформацію про напади на захисників і змушує бізнес реформувати їхні практики для захисту захисників.

[Коаліція Вука! \(Vuka! Coalition\)](#) пропонує інструменти співпраці та об'єднує організації, що працюють над відновленням громадянського простору.

Державні та міжурядові ресурси

Європейська конвенція з прав людини⁴² підтримується Європейським судом з прав людини. Європейський суд з прав людини розглядав справи про зловживання правами людини захисників довкілля, і його судова практика може допомогти вплинути на уряди щодо вжиття заходів для захисту захисників.

Дипломатичні місії, які діють в Україні, можуть бути джерелом підтримки. Державний департамент США долучався до реагування на випадки порушення прав людини і нещодавно відкрив пряму лінію для захисників, які тепер можуть звернутися до Міжвідомчої робочої групи уряду США з питань захисту захисників довкілля з метою активізації дій у своїх країнах. Щоб розпочати процес, захисники можуть написати на електронну адресу civilsociety@state.gov.

Європарламент ухвалив численні резолюції, в яких заявляє про свій намір захистити захисників довкілля та має спроможність впливати на країни-члени ЄС.⁴³

Верховний комісар ООН з прав людини підтримує орган Спеціальних процедур ООН, який складається з експертів з прав людини і має на меті підтримувати правозахисників та захищати право на здорове довкілля.⁴⁴ Громадяни та НУО можуть подавати петиції спеціальним доповідачам у цьому офісі, щоб звернути увагу на порушення прав людини у своїх країнах.

Рада ООН з прав людини здійснює Універсальний періодичний огляд прав людини країн-членів та надає можливість членам громадянського суспільства звітувати про дії, які їхні уряди зійснили або не здійснили для захисту прав людини.⁴⁵ Цей процес може бути використаний для поінформування Ради про порушення проти лідерів, які борються за соціальну справедливість загалом, та екологічних лідерів зокрема. Цей інструмент може використовуватися для заохочення національних урядів до рішучих дій.

Внутрішні ресурси в Україні

«Зміна» - неурядова організація, яка захищає права людини, верховенство права та адвокатує ідеї громадянського суспільства в Україні. У 2020 р. підготувала звіт про захисників, які потребують допомоги. Захисники довкілля знаходяться на третьому місці після антикорупційних активістів та захисників прав ЛГБТ щодо масштабів ризиків, з якими вони стикаються.

Місія Нідерландського Гельсінського комітету (ННС) - це *будувати та забезпечувати справедливість та дотримання міжнародних угод з прав людини в державах-учасниках ОБСЄ*. <https://www.nhc.nl/>

⁴² <https://www.equalityhumanrights.com/en/what-european-convention-human-rights>

⁴³ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/DEVE-AD-657246_EN.pdf

⁴⁴ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Welcomepage.aspx>

⁴⁵ [Універсальний періодичний огляд](#)

Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ) здійснює захист громадських активістів:

<https://helsinki.org.ua/>

Ресурси державної підтримки

Центри безоплатної правової допомоги були створені державою для гарантування права на правову допомогу:

<https://www.legalaid.gov.ua/>

Публікація нижче має дещо загальніший обсяг, що стосується принципів та стандартів діяльності із захисту прав людини, але зокрема надає конкретні рекомендації щодо захисту захисників:

http://www.ehrh.org/Rights%20of%20Defenders_Ukr_web.pdf

Публікації нижче також дають корисну інформацію:

<http://almenda.org/rozumiyuchi-principi-ta-standarti-zaxistu-pravozaxisnikiv-metodichnij-posibnik/>